

ПРОКУРАТУРА НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
НАЦИОНАЛНА СЛЕДСТВЕНА СЛУЖБА

КОНСТИТУЦИОНЕН СЪД

Вх. № 326 К1
Дата 28.07.21г.

8117
25.07.2021

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

ОТ БОРИСЛАВ САРАФОВ - ДИРЕКТОР НА НАЦИОНАЛНА
СЛЕДСТВЕНА СЛУЖБА

ПО КОНСТИТУЦИОННО ДЕЛО № 12 / 2021г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

С Определение от 29.06.2021г. на Конституционния съд на Република България Национална следствена служба е конституирана като заинтересована институция по конституционно дело №12/2021 г. Със същото определение Конституционният съд е допуснал за разглеждане по същество искането на омбудсмана на Република България за установяване на противоконституционност на разпоредбата на чл. 64 ал. 2, изр. второ от Наказателно-процесуалния кодекс /НПК/.

Атакуваната разпоредба на НПК е обнародвана в Държавен вестник, бр. 110/29.12.2020 г. и е в сила от 30.06.2021 г. С нея се допуска дистанционно участие на обвиняемите при вземане на мярка за неотклонение „задържане под стража“ в досъдебното производство. Според омбудсмана тази част на нормата противоречи на конституционно гарантираното право на защита на гражданите, закрепено в чл. 56 и чл. 122 КРБ и гарантиращо правото на защита на гражданите във всички стадии на процеса. Сочат се също така и нарушения на още две групи права на гражданите - правото на лицата да не бъдат подлагани на мъчение, на безчовечно или унижаващо отношение, прогласено от чл. 29 ал. 1 КРБ и правото на лична свобода и неприкосновеност.

В искането на омбудсмана на Република България са формулирани твърдения, че участието на обвиняемия чрез видеоконферентна връзка в производството по направено искане от прокурора за вземане на мярка за неотклонение „задържане под стража“ в досъдебното производство лишава обвиняемото лице от възможността ефективно да упражнява правото си на защита, доколкото същият не присъства пряко пред съда, не може да даде непосредствено обяснения, а съдът не може да придобие впечатление за състоянието му и неговите обяснения. Проблем се констатира и при установяване на самоличността на обвиняемия от началника на затвора/ареста или определен от тях служител. Сочи се, че за пълноценно реализираното правото на защита на обвиняемия е необходимо присъственото му явяване, за да бъде изслушан от съда непосредствено, а не опосредено чрез технически средства.

Становището на НСлС е, че разпоредбата на чл. 64 ал. 2, изр. второ от Наказателно-процесуалния кодекс не нарушава правата на гражданите, закрепени в чл. 122, чл. 29, ал. 1 и чл. 30, ал. 1 от Конституцията на Република България, както и правата на обвиняемия в наказателния процес, установени в Наказателно-процесуалния кодекс и актовете на международното и европейско право - Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧОС) и Хартата на основните права на Европейския съюз (ХОПЕС).

На първо място, не може да става въпрос за нарушаване на правото на лицата и в частност обвиняемия, да не бъдат подлагани на мъчения, жестоко, безчовечно или унижаващо отношение. Наказанието не може да има за цел причиняване на физическо страдание или унижаване на човешкото достойнство – арг. чл. 36 ал. 2 НК. Тази позиция категорично се застъпва и от наказателноправната доктрина¹. Доколкото в оспорената хипотеза се касае за явяване на обвиняемия пред съд в производството по вземане на мярка за неотклонение в досъдебното производство, следва да се посочи, че мерките за процесуална принуда не представляват наказание, тяхната цел е различна, а именно да се попречи на обвиняемия да се укрие, да извърши престъпление или да осуети изпълнението влязла в сила присъда –чл. 57 НПК.

Наказателно-процесуалния кодекс съдържа множество гаранции за правата на обвиняемия в наказателния процес, включително и в производството по вземане на най-тежката мярка за неотклонение – „задържане под стража“. В този аспект могат да бъдат посочени принципът на право на защита (чл. 15 НПК), принципът на равенство на гражданите в наказателното производство, състезателност и равни права на страните (чл. 11 и чл. 12 НПК), презумпцията за невиновност и др.

Оспорената хипотеза на чл. 64 ал. 2, изр. второ НПК, касае личното невявяване на обвиняемия пред съда и осигуряване на участието му в съдебното заседание посредством технически способ – видеоконферентна връзка. Считаме, че това действие представлява едно изключение, намиращо проявление в две алтернативи, които са очертани лимитивно от законодателя, а именно:

¹ Стойнов, А., Наказателно право, Обща част, Сиела, С.1999, с., 387

Първата алтернатива визира обективизиране на юридически факти от вида на обявяване на извънредно положение, военно положение, бедствие, епидемия или други форсмажорни обстоятелства. Касае се до определен кръг събития, които са очертани изчерпателно от законодателя и поради това те не подлежат на разширително тълкуване. В тези случаи всички граждани са подложени на ограничения на определен кръг конституционно гарантирани права и свободи. При обявяване на извънредно положение дори биха могли да бъдат накърнени в известна степен правото на свободно придвижване и други конституционни права. Като примери за това могат да бъдат посочени разпоредби на Закона за мерките и действията по време на извънредно положение, обявено с Решение на Народното събрание от 13.03.2020г. и за преодоляване на последиците след отмяната на извънредното положение².

Идентична е ситуацията и при обявено военно положение, бедствено положение, епидемия и форсмажорни обстоятелства. Тогава ограничението на определен обем от права и свободи е продиктувано от защитата на живота, здравето и интересите на цялото общество, като правата на отделната личност, било то обвиняемо лице, не следва да вземат превес над защитата на интересите на цялото общество. Приемането на обратно становище би означавало създаване на привилегировано положение на обвиняемия не само в рамките на Наказателния процес, а и спрямо цялото гражданско общество.

Не на последно по значение място е уместно да бъде напомнена и разпоредбата на чл.15 Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи, озаглавена Дерогиране при извънредно положение: „1. По време на война или на извънредно положение, застрашаващи съществуването на нацията, всяка от Високодоговарящите страни може да предприеме действия, освобождаващи я от изпълнението на нейните задължения по тази Конвенция, но строго в пределите на изискванията на положението, при условие че тези действия не са несъвместими с другите ѝ задължения по международното право.2. На основата на предходната разпоредба не се допуска никакво освобождаване от задълженията по член 2, освен по отношение на смъртта като резултат от правомерни актове на война, както и от задълженията по членове 3, 4 (параграф 1) и 7.3. Високодоговаряща страна, която се възползва от правото на такова освобождаване, е длъжна да предостави на Генералния секретар на Съвета на Европа пълна информация относно предприетите действия и породилите ги причини. Тя също така е длъжна да информира Генералния секретар на Съвета на Европа за датата на прекратяване на тези действия и на възстановяване прилагането на разпоредбите на Конвенцията в пълния им обем.“

Поставен е въпрос дали без лично явяване в производството за вземане на мярка за неотклонение „задържане под стража“ се накърнява правото на защита на обвиняемия поради невъзможността съдът непосредствено да възприеме обяснения му и да придобие впечатления за неговото физическо състояние и ако правата на обвиняемия са накърнени, то дали това рефлектира върху

² Обн. ДВ., бр. 28/24.03.2020г., в сила от 13.03.2020г.,изм. и доп. бр. 44/13.05.2020г.,бр. 14/17.02.2021г....бр. 36/01.05.2021г.

процесуалния му статус , респективно - дали ограниченията, които търпи надхвърлят необходимото (дали са непропорционални) за постигане на целите на правосъдието. Нашето становище е, че неявяването на обвиняемия, само в изчерпателно посочените конкретни хипотези не накърнява правото му на защита. Съдът, чрез използване на съответните технически средства за комуникация, има възможност да възприеме непосредствено обясненията на обвиняемия, депозиращи чрез видеоконферентната връзка. В съвременната епоха на развитие на технологиите, няма пречка съдът да възприеме обясненията на обвиняемия такива каквито той пожелае да даде. По този начин не се накърнява и възможността му за оценка на доказателствената съвкупност. На първо място това е така, тъй като оспорената законова норма касае личното явяване на обвиняемия на делото за разглеждане на искането за вземане на мярка за неотклонение и не засяга правото му да се запознава с доказателства. На второ място, тази норма по никакъв начин не засяга и ограничава защитника на обвиняемия да се яви лично в съдебно заседание и да осъществи пълноценно и ефективно защитната функция. Защитникът е самостоятелна страна в процеса и участието на обвиняемия в делото посредством видеоконферентна връзка не би затруднило осъществяването на защитата на обвиняемия.

В този смисъл считаме за погрешно виждането на омбудсмана на Република България, относно важното значение на „личния контакт между съда и обвиняемия и създаденото между тях отношение на доверие“. Съдът е независим арбитър и не следва да се установяват никакви отношения, освен процесуалноправни отношения както към всяка друга страна в процеса³. Отношенията на доверие могат да възникват между защитника и обвиняемия, между адвоката и неговия доверител(подзащитен), но не и между съда и обвиняемия. Обратното би означавало обвиняемият да бъде поставен в привилегировано положение, което е в разрез с принципа на равенство на страните в процеса.

Втората алтернатива, предвидена от законодателя в чл.64,ал.2,изр.2 НПК се допуска личното неявяване на обвиняемия пред съда, поради изразено негово и на защитника му писмено съгласие за това. Разбираемо е, че изразеното писмено съгласие, следва да е предварително, явно и недвусмислено и то зависи от субективната преценка на обвиняемото лице. Правото на защита е диспозитивно и въпросът за това как ще организира защитата си, стои изцяло на преценката на обвиняемото лице. Наказателно - процесуалният кодекс предоставя достатъчни гаранции за упражняване на правото на защита от обвиняемото лице и ако същият изрази предварително писмено съгласие да не се яви лично пред съда, а да участва в заседанието посредством видеоконферентна връзка е израз на неговото субективно право относно начина и реда за упражняване на правата му като равнопоставена страна в наказателния процес.

Не споделяме изразеното становище на омбудсмана, относно необходимостта от лично явяване на обвиняемия пред съда, въпреки заявеното му желание в обратен смисъл, с оглед ефективно реализиране на правото му на

³ С оглед принципа на равнопоставеност на страните в процеса и принципа за състезателност.

защита. Обратното би означавало, при изразено писмено съгласие за лично неявяване и въпреки това се осъществи принудителното му довеждане пред съда, обвиняемият да търпи принуда в по-голям интензитет, което също би рефлектирало на правото му на защита.

Предвид гореизложеното, становището на Национална следствена служба е, че разпоредбата на чл. 64 ал.2, изречение второ от Наказателно-процесуалния кодекс не противоречи на Конституцията на Република България.

ДИРЕКТОР НА НАЦИОНАЛНА
СЛЕДСТВЕНА СЛУЖБА :

БОРИСЛАВ САРАФОВ

